

ČESKO–ŠPANĚLSKÝ KONCERT

Kyas | Janáček |
Marco | Štědroň | Novák

dirigent | Robert Ferrer
kytara | Rubén Parejo

5. 4. 2017 v 19.00
Reduta (Mozartův sál), Zelný trh 4, Brno

PROGRAM

Ondřej Kyas

Introitus pro smyčce

Leoš Janáček

*Zvuky ku památce Förchtgotta-Tovačovského
(II. oddíl) pro smyčce (ČESKÁ PREMIÉRA)*

Grave – Andante – závěr

Tomás Marco

*Concierto del agua pro kytaru a smyčce
(ČESKÁ PREMIÉRA)*

I. Almadraba – II. Acuario – III. Anadiomena

— přestávka 15 minut —

Miloš Štědroň

...or not to be... pro smyčce

passacaglia – sequenza – valsetti

Jan Novák

Concentus Eurydiceae pro kytaru a smyčce

Tempus expectationis – Tempus cicadae –

*Tempus rosarum – Tempus papilionum – Tempus
ventorum fugientium – Tempus luminis lunaris –*

Tempus tripudii et stellarum

OBSAZENÍ

Rubén Parejo, kytara
Robert Ferrer, dirigent

Ensemble Opera Diversa

I. housle

Jan Bělohlávek (koncertní mistr)
Kristýna Jungová
Linda Finsterlová
Lukáš Mik
Karel Svačina

II. housle

Zuzana Křivá
Hana Bílková
Antonina Tyshko
František Hrubý

violy

David Křivský
Petr Pšenica
Klára Hegnerová
Eva Kotrbová

violoncella

Anežka Jungová
Iva Kalusová

kontrabas

Anežka Moravčíková

produkce: Lukáš Baumann, Magdalena Dostálová,
Lubor Pokluda, Lenka Zlámalová
texty: Petra Čtveráčková
grafika: Sylva Marková
dramaturg a umělecký vedoucí: Vladimír Maňas

K PROGRAMU

Skladatel **Ondřej Kyas** (1979, Boskovice) je zakladatelem a dvorním skladatelem Ensemble Opera Diversa. Na Filozofické fakultě Masarykovy univerzity v Brně vystudoval český jazyk a muzikologii. Ve spolupráci s libretistou Pavlem Drábkem pro soubor vytvořil čtyři celovečerní opery a zhruba dvě desítky minioper. Zatím poslední autorská opera těchto tvůrců s názvem *Čaroděj a jeho sluha* v režii Kristiany Belcredi byla premiérově uvedena v říjnu minulého roku. Kyas je rovněž autorem několika instrumentálních a vokálně-instrumentálních kompozic, často s duchovním zaměřením (*Introitus* pro smyčcový orchestr, *Magnificat*, *Te Deum laudamus*). Za klíčové dílo lze považovat zhudebnění středověké sekvence *Stabat Mater* pro orchestr, varhany, sóla a dva sbory s využitím prostorového uspořádání těles i pohybu instrumentalistů v chrámové lodi. Nepřehlédnutelná je skladatelova dovednost ve zhudebnění jakéhokoliv textu, což se nejvýrazněji projevuje v jeho operní tvorbě. Jakkoliv je Kyasova hudba současná, zůstává přístupná, srozumitelná a nezříká se emotivní roviny.

Introitus (2013) by se dal charakterizovat jako další pokus o to, aby zvuk začal zářit svým vlastním světlem, podobně jako září postavy světců na středověkých obrazech, a aby toto rozzáření trvalo a šířilo se dál. Objeví se i bolest – bolest z nemožnosti dosažení ideálu?

Ondřej Kyas

Leoš Janáček (1854, Hukvaldy – 1928, Ostrava) je dnes právem řazen mezi největší osobnosti světové hudby. Tento hudební skladatel, pedagog, teoretik a folklorista svým progresivním přístupem zásadně poznamenal vývoj nejen české klasické hudby. Jeho dílo je nezaměnitelné a na dobu svého vzniku výrazně novátorské. Vzdělání se Janáčkově nejprve dostalo v augustiniánském klášteře sv. Tomáše na Starém Brně, kde působil jako zpěvák. Po absolvování reálky vystudoval c. k. Slovanský ústav ku vzdělávání učitelů v Brně a hudební vzdělání si doplnil na Skuherského varhanické škole v Praze a pobyty na lipské a vídeňské konzervatoři. Brzy získal dobré společenské postavení, zastával mnoho uměleckých a vedoucích funkcí. V roce 1881 založil varhanickou školu, z níž později vzešla brněnská konzervatoř. Janáčkovy skladby z raného období jsou tradiční, nevymykají se dobovému trendu. S prohlubováním studia lidové hudby se podoba jeho skladeb postupně proměňovala, nacházel svébytný styl a inspiroval se melodií všednodenní mluvy. Prvního velkého úspěchu se mu dostalo až v roce 1916 s pražským uvedením opery *Její pastorkyňa*. Jeho do té doby spíše pochmurný život nabral nový směr a skladatel si získal přední světová pódia. V posledních deseti letech života vytvořil díla největšího významu – *Příhody lišky Bystroušky*, *Věc Makropulos*, *Glagolskou mši*, smyčcové kvartety, *Concertino* a mnoho dalších.

Skladba ***Zvuky ku památce Förchtgotta-Tovačovského (II. oddíl)*** vznikla v době Janáčkových studií na pražské varhanické škole (1874–1875). Náleží do souboru jeho raných skladeb označeného jako *Sborník skladeb z pražských studií*. Dvanáct skladeb autografního sborníku tvoří šest sborových děl chrámových a šest nástrojových.

Jde o samostatné kompozice nad rámec školních povinností. S výjimkou *Exaudi Deus* nebyly tyto skladby za Janáčkovy života publikovány. S rostoucím zájmem o skladatelovo dílo se zvláště instrumentální skladby Sborníku dočkaly provedení.

Jednovětá orchestrální skladba s podtitulem *II. oddíl* (první část nebyla dosud nalezena) vznikla pravděpodobně bezprostředně po úmrtí Arnošta Förchtgotta-Tovačovského (18. 12. 1874), moravského skladatele a národního buditele. Názvem *Zvuky* vzdal Janáček hold skladateli oblíbeného sboru *Zvuky slovanské* na text Františka Sušila. Skladba o třech oddílech *Grave – Andante – závěr* byla původně psána pro plné smyčcové obsazení a „chromatickou trombu“. Při pozdější revizi skladby zaměnil Janáček mylně chápanou chromatickou trubku za třetí housle.

V úvodu skladby, tonálně zasazené do d moll, se v prvních houslích objevuje vznešené ústřední téma, ozvláštňené melodickými ozdobami. Téma záhy přejímají druhé housle, přičemž první k nim tvoří kontrapunkt. Následně téma přechází do violoncella a poté do kontrbasu. Působivě historizující orchestrální zvuk zde nabývá na síle, zaznívají již všechny nástroje. Pohyb hlasů je místy syrytmický i imitací, téma je neustále přítomno, zřídka se však vyskytuje ve více než jednom hlasu najednou. Zklidnění pohybu předznamenává nástup oddílu *Andante*. Do pravidelného střídání osmin ve staccatu s akcentovanými půlovými hodnotami vstupuje téma ve violoncellu a kontrbasu. Výrazná redukce pohybu směřuje po předchozí polyfonní faktuře směrem k těsné harmonii. Závěr skladby je nostalgickou reminiscencí první části *Grave*.

Tomás Marco Aragón (1942, Madrid) studoval hru na housle a kompozici. Své hudební znalosti a dovednosti si rozšířil v Německu a Francii u Bouleze, Ligetiho, Stockhausena, Maderny či Adorna. V roce 1967 se stal dokonce Stockhausenovým asistentem. Je držitelem několika cen a mezinárodních ocenění např. Premio Nacional de Música (1969), VI Bienal de París (1969), Premio Arpa de Oro (1975) nebo Premio Internacional de la Tribuna de Compositores de la UNESCO (1976). Od roku 1963 se také věnuje publikační činnosti. Mezi lety 1981 a 1985 byl ředitelem Španělského národního orchestru a sboru. Následně působil deset let jako ředitel Centro para la Difusión de la Música Contemporánea (Centrum pro šíření soudobé hudby). Během této doby také vytvořil vlastní laboratoř pro elektroakustickou hudbu a založil Festival Internacional de Música Contemporánea de Alicante (Mezinárodní festival soudobé hudby). Je autorem šesti oper, baletu, deseti symfonií, sborové i komorní hudby. Momentálně se věnuje výhradně kompozici a psaní hudebně zaměřených esejů. Z jeho posledních úspěchů lze jmenovat získání zlaté medaile za Muzické umění či Iberoamerické ceny Tomáse Luise de Victorii.

Concierto del agua (*Koncert vody*) pro kytaru a smyčcový orchestr zkomponoval Tomás Marco roku 1993. Skládá se ze tří vět – I. *Almadraba*, II. *Acuario*, III. *Anadiomena*. První věta je zpočátku vystavěna na temném pizzicatu smyčců (také tzv. „bartókovské“ pizzicato) a rychlém běhu kytary (ostinátní i dvojhlas). Krátká část *Lento*, zakončená jemným flažoletem, přemostuje skladbu k hybné sólové kadenci kytary, kterou rovněž uzavírá flažolet. V následující části *Maestoso* překvapí barevná příbuznost kytarového flažoletu s pizzicatem smyčců. Specifickou plo-

chu tvoří tremolované akordy kytary, které stupňují napětí až do neklidného forte fortissima, kdy tremolo přejímají smyčce. Ty postupným decrescendem připravují nástup krátké rozjímavé plochy se septakordy v kytaře. Následuje líbezná kantabilní pasáž, která se navrácí v závěru věty.

Druhou větu *Acuario* uvozují mysteriózní flažolety smyčců, které střídá kytara s melodií vždy nepatrně odlehčující napětí. Orchestrální doprovod se postupně přetavuje spíše v barevné pozadí, z něhož vystupují konkrétní tvary v podobě tónů kytary. Zcela jinou zvukovou polohu představuje orchestrální mezihra vracející se k ryzí melodičnosti. Netrvá však dlouho a znovu se přeměňuje v barevnou slitinu, tentokrát s četným využitím hry *sul ponticello tremolo*. Kytara navozenou úzkost neutralizuje svižnou triolovou kadencí. Znovu se objevuje líbezný nápěv z konce první věty.

Závěrečná *Anadiomena* staví v orchestru na expresivním využití glissanda, tremola, pizzicata a hry *col legno*. Kytara virtuózně osciluje mezi rychlými běhy i vícehlasem, nově se objevují opakované tóny a navrácí se ostinátní plochy, doprovázené vypjatou hrou smyčců, kombinující několik technik hry. Skladbu uzavírá střídavá hra pizzicat s akcentovanými akordy kytary – finále nikoliv bezútěšné, spíše tajemně hravé.

Významný muzikolog a skladatel **Miloš Štědroň** se narodil 9. února 1942 v Brně do hudební rodiny. Po maturitě na gymnáziu vystudoval bohemistiku a muzikologii na Filozofické fakultě Masarykovy univerzity (tehdy Univerzita Jana Evangelisty Purkyně). Rok studoval skladbu u Zdeňka Blažka na brněnské konzervatoři, později skladbu a hudební teorii na JAMU u Aloise Piňose, Miloslava Ištvana, Ctirada Kohoutka a Jana Racka. Na postgraduálním studiu se věnoval elektronické a technické hudbě. Vedl rovněž Malé divadlo hudby. Své muzikologické bádání soustřeďuje do velké míry na život a dílo Leoše Janáčka, spolu s Leošem Faltusem rekonstruoval několik jeho nedokončených děl. Je také znalcem soudobé hudby, jíž se věnuje v mnoha studiích. Dále se zaměřuje na období renesance, manýrismu a baroka. Ve skladatelské oblasti je jeho záběr rozmanitý. Je činný v tvorbě scénické hudby, spolupracuje s brněnským experimentálním divadlem Husa na provázku (nejznámějším představením je *Balada pro banditu*), v koncertní tvorbě užívá vlivů folklóru, staré hudby a rovněž operuje s technikami nové hudby a jazzu. Je univerzitním profesorem v oboru muzikologie. Na sklonku roku 2015 uvedl Ensemble Opera Diversa Štědroňovu operní frašku *Chameleon aneb Joseph Fouché* v brněnské Redutě.

Skladba ...or not to be /passacaglia, sequenza e valsetti/ (2012) je věnována Johnu Tyrrellovi. Druhá část Hamletovy sekvence ...anebo nebýt | ...or not to be a podtitul označující tři druhy hudby /passacaglia, sequenza e valsetti/. Není to nějaká bilancující skladba – jen konfrontace dvou ubíhajících principů – passacaglie a sekvence Media vita in morte | Uprostřed života jsme ve smrti..., ale bez příděchu nějaké tragičnosti – jen jako kyvadlo času, passacaglia

*della vita... A mezi tím valčíkové banální interjekce. Vese-
lý povzdech: uběhlo to, co? Adresováno mně, dedikantovi
Johnu Tyrellovi a všem...*

Miloš Štědroň

Jan Novák (1921, Nová Říše – 1984, Neu Ulm) byl jedním z nejvýraznějších českých skladatelů druhé poloviny 20. století. Vedle skladby se intenzivně věnoval studiu středověké latiny a antické literatury, což se ve velké míře promítlo v jeho kompozicích. Humanitního vzdělání se mu dostalo na jezuitském gymnáziu ve Velehradě a klasickém gymnáziu v Brně. Od dětství hrál na housle, klavír a varhany. Jeho zájem o skladbu ho přivedl na brněnskou konzervatoř do třídy Viléma Petrželky, paralelně vystudoval také obor hra na klavír u Františka Schäfera. Za války pobýval dva roky na nucených pracích v Německu, po jejím skončení absolvoval *Smyčcovým kvartetem* a orchestrální *Taneční suitou* (1946). Ve studiích pokračoval na AMU u Pavla Bořkovce a vrátil se také k Vilému Petrželkovi, který začal působit na JAMU. Poté odjel na stipendijní pobyt do USA, kde krátce studoval u Aarona Coplanda na Berkshire Music Centre a soukromě u Bohuslava Martinů, který jeho skladatelské myšlení výrazně posunul. Po návratu do vlasti (25. února 1948) se živil jako skladatel ve svobodném povolání. Byl respektován pro svou technickou vyspělost, melodiku, živelný rytmus a smysl pro formální výstavbu. V novém režimu však Novák odmítal přijmout dobový diktát socialistického realismu. Velkou inspirací a útěchou se mu staly latinské texty, využíval klasickou metriku a rytmus. Komponoval také v dodekafonickém a jazzovém stylu, proslul jako autor filmové a scénické hudby. Po okupaci Československa voj-
sky Varšavské smlouvy v srpnu 1968 zůstal v zahraničí a do

vlasti se už nevrátil. Jeho hudba byla v tehdejší Československu zapovězena, po roce 1989 se jí však postupně začalo dostávat pozornosti, kterou si právem zaslouží. V roce 2017 Ensemble Opera Diversa vydal již druhé CD se skladbami Jana Nováka. V roce 2013 mimo jiné vyšlo znamenité CD s kompletní nahrávkou smyčcových kvartetů Jana Nováka v podání Miloslav Ištvan Quartett, jehož členem je koncertní mistr Ensemble Opera Diversa Jan Bělohlávek.

Skladba **Concentus Eurydicae** pro kytaru a smyčcový orchestr vznikla roku 1970. Je členěna do sedmi vět. V první větě *Tempus expectationis* se orchestr pohybuje převážně v dlouhých hodnotách, obsazení se postupně rozšiřuje. Kytarový part je hybnější, ozvláštněn chromatikou a melodickými ozdobami. Objevují se akordy v ostinátním triolovém rytmu. Dochází k častému střídání metra. Následující věta *Tempus cicadae* je založena na střídání orchestru a sólového partu. Akcentované šestnáctiny smyčců nejprve vždy uvozují dvojhlas v kytarovém partu, postupně zaznívají orchestr i sólo souběžně, střídavý pohyb je však dále zachován. Vyskytuje se rovněž virtuózní kytarová kadence. Sólově je zastoupena také viola. Zajímavostí je opět četná změna metra. Třetí věta *Tempus rosarum* zaujme rytmickou perforací kytarového partu, napětí umocňují široké intervaly. Z orchestru zaznívají pouze housle v nápadném tečkovaném rytmu. Metrum je tentokrát téměř neměnné, jen v závěru po 4/4 taktu následuje takt 3/4. Změna provází také instrumentaci – v závěrečném trojtaktí se postupně přidávají všechny smyčcové nástroje. Navazující věta *Tempus papilionum* plyne převážně v šestnáctinovém pohybu. V sazbě je opět užito střídání orchestru a kytary, důležitý je prvek rytmického i melodického unisona. Závěrem se objevují vý-

razné akordické vstupy kytary. V páté větě *Tempus ventorum fugientium* je v orchestru nejprve znovu hojně využito melodického i rytmického unisona, posléze se smyčce dělí do dvou vrstev, přechází v ligaturované souzvučky a akordické postupy. V kytarovém partu zaujme brilantní kadence. Předposlední věta koncertu, *Tempus luminis lunaris*, se vyznačuje perforovanou orchestrací, zčásti recykluje instrumentační postupy předchozích vět. Novým barevným prvkem je hra *col legno*. Skladbu uzavírá *Tempus tripudii et stellarum*. Orchestrace kombinovaně využívá již zmíněných postupů, v kytarovém partu je více zastoupena akordická hra. Neustálá proměna metra udržuje zvukové kontinuum a napětí. Časté je střídání různých druhů artikulace u smyčců. Závěrem se pohyb výrazně zklidňuje a směřuje do pianissimo souzvučku.

O INTERPRETECH

Kytarista **Rubén Parejo** je cenami ověřený pedagog mnoha seminářů a mistrovských kurzů a porotce na významných soutěžích. Jako sólista vystupoval v Nizozemí, Itálii, Portugalsku, Mexiku, Francii, USA, Argentíně, Rakousku, Anglii, Brazílii, Německu, Chorvatsku, Švýcarsku či Izraeli. Za svůj způsob hry je Parejo oceňován tiskem i specializovanými periodiky (*Il Messaggero Veneto*, *Il Gazzettino*, *Levante*, *Las Provincias* nebo například japonské *Gendai Guitar*). V nedávné minulosti absolvoval úspěšné turné spojené s vedením mistrovských kurzů v Japonsku (Tokyo, Chiba, Azumino, Osaka, Sapporo).

Parejovi věnovali mnozí skladatelé svá díla, jmenovitě například E. Sanz Burguete, J. Torrent, E. Morales-Caso, J. Cardoso, R. García i Soler, V. Roncero, J. Lázaro

a P. Carrascosa. V roce 1998 natočil CD *Tribute to José Luis González (Pocta Josému Luisi Gonzálezovi)* a v roce 2001 pak album s názvem *Seguidillas y Canciones*. V roce 2008 a 2011 nahrával alba s uskupením Capella Saetabis (zameřeným na starou hudbu) a zároveň také spolupracoval na monografickém CD sólové a komorní hudby skladatele J. Báguena Solera (2008, IVM label). V roce 2009 Parejo natočil album *Reflejos* pro sólovou kytaru. Nahrál dvě desky spolu s New Tango Septet Zinger, vedeným P. Zingerem (klavírista A. Piazzolly). V roce 2014 uvedl své zatím poslední album se skladbami současných autorů s názvem *El cuaderno de Salvador*. Parejo se aktivně podílel také na filmové, televizní i rozhlasové hudbě a to jak ve spolupráci s orchestrem, tak i komorními ansámby.

Robert Ferrer se narodil ve Fauře (Valencie, Španělsko) roku 1984. Absolvoval v oboru dirigování a hra na tubu na Conservatorio Superior de Música „Joaquín Rodrigo“ ve Valencii, kde studoval u Manuela Galdufa. Později navštěvoval lekce a mistrovské kurzy dirigování a hudební interpretace u Sylvaina Cambrelinga v Mohuči a Lucembursku, u Zsolta Nagyho v Brně a ve Španělsku u Yarona Trauba, Enriqa Garcíe a Cristóbal Solera. Během akademických let 2010–2011 mu bylo uděleno stipendium Caja Madrid Foundation za účelem postgraduálního studia dirigování na HAMU v Praze u Tomáše Koutníka a Lubomíra Mátlu. Dnes je doktorandem v oboru dirigování se specializací na interpretaci a interpretační teorii na brněnské JAMU. V současnosti také pracuje na disertaci na Ústavu hudební vědy na Masarykově univerzitě a účinkuje s Českým filharmonickým sborem.

Po studiích ve Valencii (2008–2010) Ferrer vykonával funkci asistenta Manuela Galdufa v Orchestru mladých

regionu Valencie (JOGV). Od roku 2016 asistuje Cristóbalu Solerovi v Symfonickém orchestru mladých (FSMCV) ve Valencii. Jako hostující dirigent vedl několik španělských orchestrů a souborů a vystoupil v mnoha prestižních koncertních prostorách, jako například v soluňském Městském centru hudebních aktivit, sále Bohuslava Martinů na HAMU v Praze, v Centre Chorégraphique National de Belfort ve Francii, v Teatros del Canal v Madridu, v Palau de les Arts and Palau de la Música ve Valencii či v Auditori de Castelló.

V roce 2006 Ferrer založil Ensemble Col legno a jako jeho umělecký vedoucí a hlavní dirigent uvedl řadu premiér a děl soudobé hudby, jak v rodné Valencii, tak v zahraničí. Se souborem také natočil vícero CD.

Při různých příležitostech působil jako člen komise ve sféře kompozice na soutěži mladých tvůrců s názvem Valencia Crea pod záštitou regionální rady. Je členem rad různých asociací a organizací, jako například M. I. Academy of Valencian Music (M. I. Academie valencijské hudby), Asociace pro elektroakustickou hudbu ve Španělsku (AMEE), Hudební nadaci Joana Garcése Queralta, Španělské muzikologické společnosti (SEdeM) a dalších.

Ensemble Opera Diversa je soubor profesionálních hudebníků a zpěváků, kteří tvoří a provádějí živou hudební tvorbu. Jádrem činnosti je hudební a hudebně-dramatická tvorba z dílny Ondřeje Kyase a Pavla Drábka, zakladatelů souboru. Od počátků (1999) se z Diversy vyvinula hudební společnost, která uskutečňuje kolem třiceti vystoupení a představení ročně. Uvedla již pět původních celovečerních oper, dvě desítky minioper, množství premiér orchestrál-

ních skladeb vzniklých na objednávku a skladby klasického repertoáru. Orchester pořádá každoročně několik tematických koncertních projektů. S premiérou *Stabat Mater* Ondřeje Kyase v roce 2010 také vznikla tradice provádění jednoho až dvou chrámových koncertů ročně, kdy vedle orchestru vystupuje také komorní sbor Versus. Takto byly v brněnských premiérách uvedeny mimo jiné skladby Ondřeje Štochla, Hany Škarkové, Ondřeje Kyase, Petera Zagara, Miloše Štědrone, Petera Grahama a Radima Bednaříka.

Komorní orchestr vznikl v roce 2005 a od počátku jej vede koncertní mistr **Jan Bělohlávek**. Ensemble Opera Diversa uvádí ve vlastní produkci obvykle tři až pět tematických koncertních projektů. Jednotlivé programy propojují tvorbu 20. století se skladbami soudobými, především díly kmenového autora Ondřeje Kyase a spřízněných autorů. Ve smyslu hledání a dotváření vlastní poetiky soubor usiluje o vytváření posluchačsky objevených programů – nepřináší banální nebo notoricky známé kusy, vyhýbá se ale i úzkému vřazení do proudu soudobé vážné hudby. Svou dramaturgií i interpretačním nasazením usiluje o dialog s otevřeným posluchačem.

NEJBLIŽŠÍ KONCERTY A PŘEDSTAVENÍ ENSEMBLE OPERA DIVERSA

18. 4. 2017, 19.30, Atrium Fakulty sociálních studií, Brno
Miloš Štědroň: *Chameleon aneb Joseph Fouché*
dirigentka Gabriela Tardonová, režie Tomáš Studený

1. 6. 2017, 19.00, kostel sv. Augustina, Brno
F. G. Emmert: *25. symfonie* pro violu, varhany, soprán
a smyčce
dirigent Ondřej Olos, viola Milan Pařa, varhany Marek Pařa,
soprán Hana Škarková

MINISTERSTVO
KULTURY

www.operadiversa.cz

Podpořte nás, číslo účtu 205149060/0300. Děkujeme!

Koncert se uskutečňuje za finanční podpory Ministerstva
kultury ČR, statutárního města Brna a ve spolupráci
s Acción Cultural Española, AC/E, díky Programu
Internacionalizace Španělské Kultury (PICE).